

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Katalog rozwiązań dla brodnickich szkół dotyczący przestrzegania praw ucznia i ich sytuacji szkolnej

opracowany w ramach projektu

„Na rzecz praw ucznia - debata na temat przestrzegania praw ucznia w brodnickich szkołach”

Prawa ucznia to prawa człowieka realizowane na gruncie konkretnej rzeczywistości szkolnej. Jeśli chodzi o katalog praw ucznia, to nie ma takiego jednego spójnego dokumentu, który byłby zapisany w całości w jednym akcie prawnym. Takich dokumentów jest kilka. W polskim prawie najważniejszymi dokumentami określającymi prawa ucznia są: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Konwencja o Prawach Dziecka, Pakty Praw ONZ oraz Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Warto wskazać, że istnieje wiele instytucji mających na celu ochronę praw dziecka oraz ucznia. Są to m.in.: Rzecznik Praw Dziecka, Kurator Oświaty, Szkolny Rzecznik Praw Ucznia, bądź też Komitet Ochrony Praw Dziecka.

W kontekście funkcjonowania w środowisku szkolnym dokumentami, które mówią o prawach i obowiązkach ucznia są: Konstytucja RP, Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. Zawierają one regulacje, które szczegółowo określają zasady funkcjonowania systemu oświaty oraz wskazują zasady i zakres, jaki muszą zawierać wewnętrzne regulacje placówek oświatowych. Wewnętrzne statuty szkół muszą zawierać prawa i obowiązki uczniów odbierających edukację w danej placówce.

W toku debat jakie odbyły się 4 i 24 kwietnia 2023 r. w Brodnicy w ramach projektu „Na rzecz praw ucznia - debata na temat przestrzegania praw ucznia w brodnickich szkołach”, przedstawione zostały uczniom brodnickich szkół informacje na temat ich praw i obowiązków, a także wywołana została dyskusja na temat przestrzegania tych praw w szkołach.

Przedstawione zostały kluczowe kwestie dotyczące praw uczniowskich, ich źródeł, znajomości i przestrzegania w poszczególnych szkołach.

Biorąc pod uwagę wszelkie akty prawne regulujące omawianą kwestię, można wyszczególnić podstawowe prawa i obowiązki uczniów.

Najważniejszymi prawami ucznia są:

1. prawo do bezpłatnej i powszechnej nauki;
2. prawo do zapoznania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
3. prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
4. prawo do zapewnienia przez szkołę warunków do rozwoju, przygotowania uczniów do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, sprawiedliwości i wolności;
5. prawo do organizacji życia szkolnego umożliwiającego zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
6. prawo do redagowania i wydawania gazetki szkolnej;
7. prawo do organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi;
8. prawo wyboru nauczyciela pełniącego funkcję opiekuna samorządu uczniowskiego;
9. prawo do informacji o sposobie sprawdzania osiągnięć edukacyjnych;
10. prawo do informacji o wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych;
11. prawo do informacji o warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;
12. prawo do informacji o warunkach i trybie podniesienia proponowanej oceny;
13. prawo zgłoszenia zastrzeżeń do dyrektora szkoły, jeśli uczniowie i ich rodzice uznają, że ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa;
14. prawo do tworzenia samorządu uczniowskiego;
15. prawo do zawarcia w statucie szkoły zagadnień dotyczących bezpieczeństwa uczniów, katalogu nagród i kar stosowanych wobec uczniów oraz trybu odwołania się od kar;
16. prawo do pomocy materialnej (uczniowie zdolni, uczniowie w trudnej sytuacji materialnej), m.in.: stypendium szkolne, za wyniki w nauce, stypendium MEN, stypendium PRM, zasiłek szkolny;
17. prawo do skorzystania z dobrowolnej i bezpłatnej pomocy pedagogiczno-psychologicznej, w tym: rozpoznanie indywidualnych potrzeb uczniów, określenie

przyczyn trudności w nauce i niepowodzeń szkolnych, wspieranie uczniów z wybitnymi uzdolnieniami;

18. prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków nauki;

19. prawo do nauki w warunkach umożliwiających podtrzymywanie i rozwój tożsamości narodowej, własnej kultury, historii i języka;

20. prawo do powołania w szkole Rzecznika Praw Ucznia jako mediatora w konfliktach między uczniami a nauczycielami.

Najważniejszymi obowiązkami ucznia są:

1. obowiązek szkolny od 7. roku życia i nie dłużej niż do ukończenia 18 lat (na wniosek rodziców dziecko, które kończy 6 lat może rozpocząć naukę w klasie pierwszej);

2. obowiązek nauki do 18. roku życia;

3. uczęszczanie na zajęcia edukacyjne, bycie przygotowanym do zajęć (niespóźnianie się na lekcje, terminowe usprawiedliwianie nieobecności, aktywny udział w zajęciach);

4. estetyczny ubiór i powierzchowność;

5. godne reprezentowanie szkoły (udział w olimpiadach, konkursach, zawodach sportowych, odpowiednie zachowanie się poza szkołą);

6. dbałość o mienie szkoły;

7. dbałość o zdrowie i przestrzeganie higieny osobistej (zakaz palenia papierosów, picia alkoholu, zażywania narkotyków);

8. przestrzeganie zasad kultury osobistej (szacunek dla innych osób, nieznęcanie się nad słabszymi uczniami, unikanie wulgaryzmów);

9. przestrzeganie prawa zawartego w statucie, zarządzeń dyrektora oraz wykonywanie poleceń nauczycieli;

10. inne obowiązki, m.in. obowiązek noszenia mundurków (jeśli został wprowadzony), obowiązek adekwatnego usprawiedliwiania nieobecności na lekcjach, zakaz korzystania z telefonów komórkowych na lekcjach.

Na początku debaty zauważono, że prawa i obowiązki ucznia są niejednoznacznie zapisane i są porzucane po różnych aktach prawnych. Nie ma jednego spójnego katalogu praw i obowiązków.

Wiedza uczniów na temat ich praw i tego gdzie można znaleźć zapisy regulujące te prawa jest niekompletna. Statuty szkół są dostępne na miejscu, na stronach internetowych szkół, jednak uczniowie nie zawsze do nich sięgają.

Kolejnym punktem debaty była kwestia dzwonek lekcyjnych. W części brodnickich szkół nie ma dzwonek. Są one zastąpione piosenkami, melodiami, które wyznaczają czas przerw. Są przypadki, że dzwonki nie są słyszalne w całej szkole. I uczniowie spóźniają się na lekcje. Są za krótkie i nie starcza czasu, żeby przejść z budynku do budynku.

Kolejna uwaga dotyczyła tego, że nauczyciele twierdzą, że dzwonki są dla nich i często przedłużają lekcje. Większość obecnych na debacie nie raz spotkała się ze stwierdzeniem, że dzwonki nie są dla uczniów. Nauczyciele wykorzystują w ten sposób swoją przewagę nad uczniami. Były również głosy wśród uczniów, które wskazywały na to, że są nauczyciele którzy poświęcają uczniom czas i zostają z nimi na przerwach, by dokończyć temat lub w czymś pomóc.

Uczniowie stwierdzili, że podczas pandemii zdarzyło się tak, że musieli bardzo długo czekać na wejście do klas. Nauczyciele się spóźniali, a potem przedłużali lekcje.

W wyniku głosowania za lub przeciw pozostawieniu dzwonek w szkołach, 80 % uczestników debaty opowiedziało się za tym, żeby dzwonki pozostały, a 20 % stwierdziło, że dzwonek nie powinno być.

Kolejnym tematem była kwestia prac domowych. Uczniowie stwierdzili, że ilość zadawanych prac domowych jest zbyt duża. Część uczniów uznaje prace domowe jako rodzaj kary dla ucznia. Uważają że jeżeli uczeń słucha na lekcji i wiedza jest mu w sposób przystępny i klarowny przekazywana, to jest on w stanie wynieść wiele z lekcji, a jeżeli nie to i tak sam w domu nie będzie wiedział jak wykonać zadanie.

Uczniowie twierdzą, że mają dużo przedmiotów podstawowych i dużo rozszerzonych i chcieliby skupić się na nauce tych rozszerzonych. Prace domowe zadawane są też z podstawowych i wtedy trudno jest uczniom zrobić wszystko co jest im zadawane. Cierpią na tym te przedmioty, które są z rozszerzeniem, gdyż nie można poświęcić im tyle uwagi.

Zdaniem uczniów nauczyciele nie sprawdzają klasówek na czas. Nie wyrabiają się by oddać na czas sprawdziany i nie widzą w tym nic złego.

Uczniowie uważają, że nauczyciele są aroganccy, nadużywają swoje władzy i wykorzystują swoją pozycję. Traktują uczniów przedmiotowo. Twierdzą choćby to, że dzwonek jest dla nauczyciela, nie dla ucznia. Nie pozwalają wychodzić uczniom w trakcie lekcji do łazienki itp. Uczniowie poprzez takie podejście do nich nie identyfikują się ze szkołą.

Niektórzy uczniowie wskazują też na brak możliwości swobodnego wypowiedzenia się i wyrażania swoich opinii.

Kolejnym tematem poruszonym podczas debaty była kwestia powołania rzecznika praw ucznia. Nie we wszystkich szkołach jest powołana taka osoba. Nie wszyscy uczniowie wiedzieli że w ogóle takie stanowisko może być utworzone. Każda szkoła może powołać takiego rzecznika, jednak nie jest to obowiązkowe. Rzecznikiem może być zarówno uczeń, jak i nauczyciel. W Brodnicy rzecznik praw ucznia powołany jest w Szkole Podstawowej Nr 3 i jest nim jeden z uczniów tej szkoły.

W toku dyskusji uczestnicy debaty stwierdzili, że należałoby w brodnickich szkołach powołać takie osoby. Byłoby to zasadny z tego względu, że uczniowie wiedzieliby gdzie szukać pomocy lub informacji na temat praw i obowiązków ucznia. Na przykład kiedy należy jakąś sprawę zgłosić do dyrekcji szkoły, a kiedy sprawa wymaga interwencji jeszcze wyżej - kuratorium, Rzecznik Praw Dziecka. Osoba taka mogłaby pomóc rozstrzygać konflikty między uczniami a nauczycielami oraz między samymi uczniami.

Kolejnym tematem dotyczących praw ucznia był temat posiadania telefonów komórkowych przez uczniów w szkole. Było wiele argumentów będących za i przeciw posiadania komórek. Wszystko jednak zależy od tego, w jaki sposób i do czego jest taki telefon wykorzystywany.

W jednej ze szkół wprowadzony był taki zakaz. Uczniowie argumentowali ten zakaz jako zły tym, że nie można było zadzwonić do rodziców w sytuacjach, gdy ten kontakt był konieczny. Dla uczniów stresującą była sytuacja, gdy musieli poprosić osobę dorosłą o to czy mogą zadzwonić do rodzica. We wskazanej powyżej szkole, gdy uczeń mimo zakazu miał telefon, był on konfiskowany i trafiał do dyrektora. Rodzic mógł go odebrać osobiście. Argumentem przeciw było też twierdzenie, że trudno jest zapanować i skupić uwagę uczniów w momencie, gdy nadużywają oni telefonów podczas lekcji. Niektórzy uczniowie wysyłający sobie na lekcjach SMS-y, nie skupiają się na tym, na czym powinni, czyli na zajęciach. Nauczycielowi trudniej jest wtedy skoordynować klasę.

Uczniowie twierdzili, że jeżeli ktoś świadomie używa telefonu i robi to we właściwych proporcjach i w odpowiednim czasie to nie stanowi on utrudnienia ani dla nauczycieli, ani dla innych uczniów. Uczniowie mówili, że telefon nie powoduje, że nie potrafią oni się komunikować, a wręcz służy jako narzędzie do lepszej komunikacji. I że mimo częstego korzystania z telefonu uczniowie nadal komunikują się na przerwach, rozmawiają ze sobą i nawiązują relacje.

Argumentami przemawiającymi za posiadaniem telefonu w szkołach były np. możliwość komunikowania się z rodzicami. W przypadku, gdy zajęcia zostaną skrócone lub też z jakichś powodów się przedłużą, taki uczeń może dzięki komórce powiadomić swoich rodziców o nagłych zmianach w planie lekcyjnym. Ale także sprawdzanie rozkładu jazdy autobusów komunikacji miejskiej, wykorzystywanie ich jako źródła informacji i narzędzia do nauki. Ważne jest by właściwie z tego urządzenia korzystać. Potrzebna jest uważność w korzystaniu z telefonu.

Kolejnym tematem była kwestia darmowej edukacji. Choć w Polsce edukacja jest darmowa, co gwarantuje Konstytucja, w praktyce wygląda to nieco inaczej. O ile w szkołach podstawowych podręczniki są darmowe to w przeciwieństwie do szkół podstawowych, szkoły średnie nie są objęte programem rządowym, który przewiduje zakup podręczników dla uczniów. Zdaniem uczniów należałoby wprowadzić takie gwarancje również do szkół średnich. Koszty podręczników są dość spore dla większości uczniów. Zwłaszcza, gdy w szkołach są różnego rodzaju inne koszty jakie rodzice muszą pokrywać, np. rada rodziców, świadectwa, ubezpieczenie itp.

Część uczniów wysunęła wniosek, że jednodniowe wycieczki powinny być bezpłatne. Z kolei inni uznali ten pomysł za utopijny ze względu na stan finansów szkół, gdzie czasami brakuje środków na podstawowe artykuły i środki higieniczne. I też sami uczniowie nie dbają o mienie znajdujące się w szkole, co powoduje większe nakłady finansowe na wyposażenie szkoły.

Uczniowie odnieśli się jeszcze do takich tematów jak system oceniania. Uważają że reguły oceniania nie są klarowne, adekwatne i sprawiedliwe, że są one łamane.

Jednak w toku dyskusji nie udało się wypracować zadowolającego wniosku odnoszącego się do systemu oceniania, który byłby sprawiedliwy i zadowalał uczniów. Według części warto byłoby wprowadzić ocenę opisową, gdyż uczniowie otrzymywaliby w ten sposób jasną informację, co robią źle, oraz wskazówki, jak uzyskać lepszą ocenę. Jednak istnieje ryzyko, że taka ocena mogłaby być uogólniająca lub zawężająca informację o zdobytych umiejętnościach. Z kolei ocena według skali 1-6 ogranicza wartość informacyjną tej oceny i nie daje dokładnego obrazu poziomu wiedzy jaką opanował uczeń. Generalnie ocenianie w szkołach nie jest transparentne i trudno stworzyć system, który określałby w sposób adekwatny poziom zdobytej wiedzy i postępy w nauce w stosunku do wymagań edukacyjnych.

Odnosząc się zatem do tematyki dotyczącej praw ucznia w szkołach jaka podjęta została podczas debat, ich znajomości i respektowania rekomenduje się:

- zintensyfikowanie działań służących propagowaniu wiedzy na temat praw i obowiązków uczniów;
- umożliwienie lepszej dostępności dokumentów statutowych szkoły (np. uaktywnienie samorządów jako kanału informacyjnego);
- powołanie w szkołach rzecznika praw ucznia;
- dostosowanie przerw lekcyjnych do potrzeb uczniów - uwzględnienie barier architektonicznych (czas na przejście z budynku do budynku), głośności dzwonków lub muzyki będącej zamiennikiem dzwonka);
- możliwość darmowych podręczników w szkołach średnich;

- zwiększenie świadomości na temat dbania o mienie szkoły.

Na podstawie powyższych wypowiedzi można sformułować wniosek, że problematyka praw ucznia jest istotna i wzbudziła duże zainteresowanie wśród uczestników debat. Uczniowie zaprezentowali raczej pozytywne postawy wobec szkoły mimo, że jak często wynika z ich wypowiedzi, nie odpowiada ona do końca ich wyobrażeniom i oczekiwaniom. Ich wskazania skupiają się wokół zmiany systemu funkcjonowania szkoły jako instytucji oraz szeroko rozumianych relacji międzyludzkich w szkole.

Opracowanie:

Julia Kempczyńska

Ida Czyżykowska

Iwona Sugalska